

Historia

Polityka

Nr 7 (14)/2012

Radosław Potorski ♦ (Toruń)

Recepcja funduszy strukturalnych w Polsce jako impuls kreujący postawy społeczeństwa obywatelskiego

Uwagi wstępne

Absorbacja funduszy strukturalnych jest jednym z czynników wspierających zagospodarowywanie przestrzeni publicznej przez aktywizujących się obywateli, podejmujących różnego rodzaju działania na rzecz określonego, wspólnego dobra. Proces ten prowadzi do stanu, w którym jesteśmy zdolni zostać animatorami wydarzeń gospodarczych i społecznych, a niekiedy także politycznych. Zjawisko to widoczne jest również w ramach funkcjonowania regionu kujawsko-pomorskiego. Dotychczasowe doświadczenia pokazują, że proces recepcji funduszy strukturalnych może pobudzać do działania uczestników życia społecznego, a nawet wywoływać debaty publiczne na ważkie dla rozwoju lokalnego tematy. Dzięki temu właśnie, lokalni obywatele mają szansę stać się partnerem w procesie podejmowania decyzji dla władz różnego szczebla, przy jednoczesnym wzroście stopnia świadomości swoich praw, a także (własnej) zdolności do wywierania wpływu na otoczenie. Wszystkie te czynniki wpływają na rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Pojęcie społeczeństwa obywatelskiego a polityka regionalna Polski

Społeczeństwo obywatelskie (SO) to termin, który zaistniał w polskiej kulturze politycznej po II wojnie światowej, jako ekwiwalent dla kategorii *civil*

*society*¹. Termin ten został wprowadzony do języka polskiego w 1949 roku przez komunistyczny aparat propagandowy. Miał on być ekwiwalentem dla pojęć „społeczeństwo mieszczańskie”, „społeczeństwo burżuazyjne”, czy też stosowanego najczęściej „społeczeństwo cywilne”, które wykorzystywane były podczas tłumaczeń prac Marksa przed tą datą².

Istnieje obecnie wiele określeń terminu społeczeństwo obywatelskie. Bardzo trafnym, jak się wydaje, jest to zaproponowane przez Piotra Frączaka, Marię Rogaczewską i Jakuba Wygnańskiego. Autorzy ci stwierdzają mianowicie, iż „społeczeństwo obywatelskie jest przestrzenią działania instytucji, organizacji, grup społecznych i jednostek, rozciągającą się pomiędzy rodziną, państwem i rynkiem, w której ludzie podejmują wolną debatę na temat wartości składających się na wspólne dobro oraz dobrowolnie współdziałają ze sobą na rzecz realizacji wspólnych interesów”³. Definicja ta została następnie przyjęta w rządowych dokumentach dotyczących tego zagadnienia⁴.

W Polsce jednakże uwarunkowania historyczne spowodowały, że proces kształtowania aktywności obywatelskiej przez długi czas miał całkowicie inny charakter. Czynnikiem warunkującym taki stan rzeczy była sytuacja polityczna w ciągu ostatnich ponad dwustu lat. Poczynając od okresu zaborów⁵,

¹ W Europie określenie to pojawiło się już na przełomie XVII i XVIII wieku i przeszło pewną ewolucję. Jak stwierdza Dorota Pietrzyk-Revees „Republikańska tradycja wspólnoty obywatelskiej ustępuje w czasach nowożytnych liberalnej tradycji społeczeństwa obywatelskiego [*civil society* — dop. aut.], która rozpoczyna się pod koniec XVII wieku wraz z myślą polityczną Thomasa Hobbesa i Johna Locke’a”. D. Pietrzyk-Revees, *Idea społeczeństwa obywatelskiego. Współczesna debata i jej źródła*, Wrocław 2004, s. 57–58. Pełną ewolucję terminu i zjawiska SO zob. tamże, zwłaszcza s. 57–248, a także A. Seligman, *The idea of Civil Society*, Princeton 1992.

² P. Załęski, *Etymologia społeczeństwa obywatelskiego: O problemie tłumaczenia nowoczesnej koncepcji *bürgerliche Gesellschaft**, [w:] *Acta Philologica* 2008, nr 34, s. 49–54. Tu. s. 49. Dodać należy, iż zabieg ten — jak można przypuszczać — wynikał z faktu, iż termin „społeczeństwo obywatelskie” trudniej było utożsamiać z działalnością gospodarczą, czy też wprost wolnorynkową, aniżeli ukształtowane już pojęcie „społeczeństwa cywilnego”, co odpowiadało ówczesnym władzom nastawionym na centralne planowanie w zakresie gospodarki, ibidem s. 51.

³ P. Frączak, M. Rogaczewska, J. Wygnański, *Głos w dyskusji na temat wizji rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, <http://www.ngo.pl/files/ekonomiaspoleczna.pl/public/tezy/Glos.pdf>, s. 4 [odczyt z dn. 10.04.2010].

⁴ Zob. Ministerstwo Polityki Społecznej, *Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2007–2013*, Warszawa 2005, czy, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009–2015 (przyjęte jako załącznik do uchwały 240/2008 Rady Ministrów z dnia 4 listopada 2008)*, Warszawa 2008.

⁵ Zob. A. Chwalba, *Historia Polski 1795–1918*, Kraków 2000, s. 175–531.

poprzez państwo podziemne w czasie II wojny światowej⁶, aż po okres PRL-u⁷, samoorganizowanie się społeczeństwa polskiego nastawione było głównie na zapobieganie asymilacji z władzą publiczną, bądź wręcz przeciwstawianie się jej.

Dopiero okres przemian systemowych zapoczątkowany w 1989 roku sprawił, że władza publiczna, przedsiębiorcy oraz inni uczestnicy życia społecznego zaczęli pogłębiać współpracę na rzecz lokalnych potrzeb i rozwoju regionalnego. Problem polegał jednakże na tym, że podmioty obywatelskie były najslabiej przygotowane do takiego współdziałania. Jak zauważa Andrzej Zoll „najpoważniejszą spuścizną okresu komunistycznego było zburzenie tradycyjnych więzi [...] i stosunków międzyludzkich. Organizacje społeczne pozostawały pod ścisłą kontrolą władz politycznych i zgodnie z doktryną państwa totalitarnego nie mogło i nie było miejsca dla powstawania formalnych i nieformalnych więzi [tego rodzaju — dop. aut.] niezależnych od politycznego kierownictwa. Można dzisiaj śmiało stwierdzić, że jednym z podstawowych zadań polskiej transformacji było i jest nadal odbudowanie społeczeństwa obywatelskiego, odbudowa znaczenia wartości obywatelskich, przywrócenie niejako naturalnych więzi międzyludzkich”⁸. Stwierdzenie to wydaje się być dobrym zobrazowaniem pola, na którym należało konstruować postawy SO w Polsce.

Między innymi te właśnie spostrzeżenia stały się tematem IV Ogólnopolskiego Forum Inicjatyw Pozarządowych (Warszawa, wrzesień 2005). W trakcie toczącej się tam debaty zaproponowano kierunki działań, jakie należałoby podjąć dla poprawy tej sytuacji. Miało to być m.in. wypracowanie umiejętności oraz nawyków wspólnego działania, budowa odpowiedniej infrastruktury dla współpracy, a także kształcenie aktywnego obywatela już od najmłodszych lat. Za niezwykle istotne uznano też tworzenie warunków dla działalności organizacji pozarządowych oraz kreowanie partnerstwa rozwoju społeczno-gospodarczego⁹.

Powyższe rozważania pokazują, jakie było nastawienie do problematyki budowania społeczeństwa obywatelskiego w czasie (2005 rok), kiedy powstała — stworzona przez Ministerstwo Polityki Społecznej — Strate-

⁶ Zob. A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski*, Warszawa 2005, s. 33–63 oraz 81–87.

⁷ A. Friszke, *Polska. Losy państwa i narodu 1939–1989*, Warszawa 2003, s. 128–147, 196–201, 216–220, 171–288, 341–359, a także: A. Paczkowski, op. cit., s. 99 i nast.

⁸ A. Zoll, *Od „Solidarności” do społeczeństwa obywateli*, http://www.komk.ovh.org/obywatel_09.html [odczyt z dn. 28.09.2009]

⁹ Zob. więcej na ten temat M. Dobranowska-Wittels, *IV OFIP Rzeczpospolita Obywatelska*, <http://forum.ngo.pl/x/128317> [odczyt z dn. 10.10.2009].

gia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2007–2013 (SWRSO 07-13). W tym miejscu warto zaznaczyć, że SWRSO 07-13 została zastąpiona przez Strategię Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009–2015 (SWRSO 09-15) z 2008 roku (powodem było dopasowanie jej do Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007–2015 (SRK)¹⁰. Jednakże, co ważne, wspomniana definicja SO została utrzymana, zaś założenia priorytetów strategicznych pozostały w zasadniczej części niezmienione. Obecnie są to:

- Priorytet 1: aktywni, świadomi obywatele, aktywne wspólnoty lokalne;
- Priorytet 2: silne organizacje pozarządowe w dobrym państwie;
- Priorytet 3: rozwój organizacji pozarządowych na rzecz integracji społecznej [w SWRSO 07-13 — Integracja Społeczna];
- Priorytet 4: rozwój przedsiębiorczości społecznej [w SWRSO 07-13 — Ekonomia społeczna].

Płaszczyzną, gdzie w znaczącym stopniu może następować — i następuje — realizacja tych założeń jest polityka regionalna (PReg.) kraju. Jest ona bowiem jednym z najważniejszych instrumentów polityki gospodarczej rządu, łączącym i koordynującym szereg wielorakich działań sektorowych państwa z tymi, których realizacja odbywa się na poziomie regionalnym.

Zgodnie ze SRK, rzeczona polityka powinna zmierzać do wprowadzenia zmian strukturalnych w gospodarce, modernizacji ekonomicznej i poprawy konkurencyjności we wszystkich polskich województwach. Istotnym jej celem jest również budowanie potencjału wewnętrznego regionów, zapewniającego możliwość długotrwałego ich rozwoju. Ponadto, PReg. państwa musi wspierać wyrównywanie szans ewolucyjnych na obszarach problemowych, które bez tego typu pomocy skazane są na stopniową marginalizację i trwałe ograniczenie dostępnych możliwości rozwojowych. Wsparcie to powinno być zorientowane również na pobudzanie aktywności społecznej i poprawę sprawności działania administracji publicznej¹¹.

W tym miejscu stosownym wydaje się podniesienie uwagi, iż realizacja wskazanych celów PReg odbywa się w dużej mierze dzięki recepcji funduszy strukturalnych UE (FStr). Dzieje się tak dlatego — co wynika chociażby z zapisów Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (NSRO)¹² — gdyż ma

¹⁰ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Strategia Rozwoju Kraju na lata 2007–2015 (SRK)*, Warszawa 2006.

¹¹ *SRK* (Załącznik nr 4) op. cit., s. 111.

¹² Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesie-*

ona z kolei (jako z nią zgodna) zapewnić wdrożenie unijnych założeń polityki spójności gospodarczej i społecznej¹³. FStr stanowią zaś instrumenty finansowo-prawne dla osiągnięcia tego celu¹⁴.

Jak można odczytać w NSRO: „Dzięki odpowiedniemu ukierunkowaniu działań realizowanych w ramach polityki spójności przy wsparciu finansowym funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności, Polska ma szansę na odrobienie zaległości rozwojowych oraz znaczne przyspieszenie procesów zmierzających do osiągnięcia konwergencji z innymi regionami i krajami Wspólnoty”¹⁵. Co istotne z omawianego punktu widzenia — zjawisko to jest poważnym motywatorem dla wzmacniania aktywności obywateli. Proces ten zachodzi tutaj na różnych szczeblach działalności systemu politycznego, jak i na różnorodnych etapach wykonywania wieloletniego planu finansowego (2007–2013).

Przechodząc do zagadnień szczegółowych, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na etap planowania podziału kwoty przyznanej Polsce z unijnego budżetu w ramach polityki spójności. Odbywa się to w ramach obowiązkowych konsultacji społecznych. Ma to z kolei związek z realizacją tzw. zasady partnerstwa, która zapisana została w art. 11 rozporządzenia Rady (WE) 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006¹⁶. Stanowi on (w ust. 1), iż:

„W zależności od potrzeb i zgodnie z obowiązującymi przepisami krajowymi i praktyką krajową, każde państwo członkowskie organizuje partnerstwo z władzami i podmiotami, takimi jak:

nia 2007–2013 wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie (Narodowa strategia spójności), Warszawa 2007. Zwane dalej NSRO. Jak możemy przeczytać we wstępie do tegoż aktu „Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007–2013 (NSRO) wspierające wzrost gospodarczy i zatrudnienie przygotowane zostały na podstawie wytycznych UE określających główne cele polityki spójności oraz uwzględniając uwarunkowania społeczno-gospodarcze Polski. Dokument określa kierunki wsparcia ze środków finansowych dostępnych z budżetu UE w okresie 7 najbliższych lat w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz Funduszu Spójności. NSRO jest instrumentem odniesienia dla przygotowania programów operacyjnych, uwzględniając jednocześnie zapisy *Strategii Rozwoju Kraju na lata 2007–2015* (SRK) oraz *Krajowego Programu Reform na lata 2005–2008* (KPR), odpowiadającego na wyzwania zawarte w *Strategii Lizbońskiej*”. Zob. NSRO, s. 4.

¹³ NSRO, op. cit., s. 4, a także s. 84–90.

¹⁴ Zob. J. W. Tkaczyński / R. Willa / M. Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele — Działania — Środki*, Kraków 2008.

¹⁵ NSRO, s. 4.

¹⁶ *Rozporządzenie Rady (WE) 1083/2006 z dnia 11 lipca 2006 ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające rozporządzenie (WE) 1260/1999*, Dz. U. UE L 210 z dnia 31 lipca 2006.

- właściwe władze regionalne, lokalne, miejskie i inne władze publiczne;
- partnerzy gospodarczy i społeczni;
- inne odpowiednie podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie, partnerów zajmujących się zagadnieniami z zakresu środowiska naturalnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty odpowiedzialne za wspieranie równości mężczyzn i kobiet.

Każde państwo członkowskie wyznacza najbardziej reprezentatywnych partnerów na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym oraz w sferze gospodarczej, społecznej, środowiska naturalnego lub w innej sferze [...], zgodnie z przepisami krajowymi i praktyką krajową, biorąc pod uwagę potrzebę wspierania równości mężczyzn i kobiet oraz zrównoważonego rozwoju poprzez integrację wymogów w zakresie ochrony i poprawy jakości środowiska naturalnego”.

Co także ważne we wspomnianej powyżej regulacji znajduje się zapis, iż „Partnerstwo obejmuje przygotowanie, realizację, monitorowanie i ocenę programów operacyjnych. Państwa członkowskie angażują, w zależności od potrzeb, każdego z właściwych partnerów, w szczególności regiony, na różnych etapach programowania w ramach czasowych przewidzianych dla każdego etapu”¹⁷. Przepis ten wskazuje zatem na zasadność udziału czynników niepublicznych (społecznych i gospodarczych) w kształtowaniu struktury wydatkowej (a także monitorowaniu i ocenie wykonania) krajowej agendy rozwoju regionalnego.

Zgodnie z Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia wspomniane konsultacje miały głównie na celu wywołanie szerokiej debaty na temat strategii rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przy wsparciu ze strony środków finansowych UE, uzyskanie opinii i uwag środowisk oraz partnerów, pozwalających na określenie właściwej wizji rozwoju i dokonanie wyborów o charakterze strategicznym. Dyskusji z partnerami poddano przede wszystkim diagnozę i analizę SWOT, układ celów NSRO, strukturę alokacji środków na poszczególne programy oraz algorytm podziału środków na 16 województw, system wdrażania funduszy strukturalnych w Polsce¹⁸.

Cykl konsultacji był przeprowadzany w formie następujących modułów:

- 16 konferencji i spotkań regionalnych — organizowane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego i Urzędy Marszałkowskie, przy udziale Urzędów Wojewódzkich;

¹⁷ Art. 11 ust. 2 rozporządzenia Rady (WE) 1083/2006.

¹⁸ NSRO — *Aneks 2. Konsultacje społeczne* [w:] NSRO, op. cit., s. 153.

- konferencje i spotkania tematyczne — organizowane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego we współpracy z ministrami właściwymi ze względu na zagadnienia związane z wybranym obszarem tematycznym NSRO;
- konferencje i spotkania przekrojowe — współorganizowane przez partnerów społecznych i gospodarczych, zainteresowanych dokumentem ze względu na obszar ich działalności.

Dyskusjom merytorycznym towarzyszył szereg działań informacyjno-promocyjnych poczynawszy od dystrybucji materiałów tematycznych¹⁹ poprzez zamieszczanie informacji o konsultacjach na stronie internetowej www.fundusze-strukturalne.gov.pl²⁰.

W ramach przedmiotowych konsultacji odbyło się około 60 spotkań i konferencji, w których wzięło udział ponad 4,8 tys. osób. Było to zatem jedno z największych przedsięwzięć, organizowanych na tak szeroką skalę, które miałyby być związane z procesem przygotowywania krajowych dokumentów strategicznych na lata 2007–2013²¹. Co więcej, uczestnicy rzeczonoego procesu mieli możliwość zgłaszania uwag. Koncentrowały się one przede wszystkim na części strategicznej Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia oraz sposobie podziału środków finansowych, w szczególności pomiędzy 16 regionalnymi programami operacyjnymi. Wiele propozycji dotyczyło konieczności wprowadzenia modyfikacji kształtu NSRO²².

¹⁹ Na potrzeby procesu konsultacji udostępniono szereg materiałów tematycznych, które, łącznie z projektem NSRO, były przekazywane wszystkim zainteresowanym partnerom i dostępne dla wszystkich uczestników trwających konferencji konsultacyjnych.

²⁰ *NSRO — Aneks 2. Konsultacje społeczne*, op. cit., s. 154.

²¹ Do konsultacji społecznych zaproszono między innymi: partnerów na poziomie regionalnym i lokalnym — jednostki samorządu terytorialnego (przedstawiciele sejmików wojewódzkich, urzędów gmin, starostw powiatowych, urzędów miejskich i podległych im jednostek budżetowych), reprezentantów organizacji zrzeszających przedsiębiorców i otoczenia biznesowego, związków zawodowych, organizacji pozarządowych, instytucji kultury, ośrodków naukowo-badawczych, środowisk akademickich, kościołów, a także niezależnych ekspertów. W poszczególnych spotkaniach uczestniczyli przedstawiciele terenowych organów administracji rządowej (administracji zespolonej), parlamentarzyści oraz zaproszeni przedstawiciele Komisji Europejskiej, jak również media lokalne i regionalne.

²² Więcej na ten temat zob. *NSRO — Aneks 2. Konsultacje społeczne*, op. cit., s. 154–156.

Przykłady aktywizacji społecznej realizowanej poprzez recepcję funduszy strukturalnych w województwie kujawsko-pomorskim

Bardzo duży potencjał do pobudzenia obywateli ma także sam proces wykorzystywania unijnych pieniędzy na rozwój spójności gospodarczej i społecznej. Już bowiem sama formuła pozyskiwania dofinansowania — tryb konkursów, w którym muszą uczestniczyć potencjalni beneficjenci — prowokuje rzeczony model zachowań. Koniecznym jest mianowicie przedstawienie właściwie uzasadnionych projektów, które następnie podlegają ocenie m.in. z punktu widzenia zgodności z planem rozwoju kraju/regionu²³. Aktywizacja społeczna w tym wypadku przebiega według formuły: jeśli chcesz skorzystać z dofinansowania, to Ty musisz zrobić pierwszy krok.

Niekiedy mamy do czynienia z sytuacją, gdy czynnikiem aktywizującym jest już sama perspektywa dofinansowania projektów o dużym znaczeniu dla lokalnej społeczności — nawet jeśli obywatele nie biorą udziału przy konstruowaniu wniosków czy dalszej ich realizacji. Tak było np. przy okazji budowy drugiego mostu drogowego przez Wisłę w Toruniu. Inwestycja ta wywołała poważne zainteresowanie mieszkańców. Jednym z przejawów (a także ważnym aspektem) wywołanej debaty była kwestia lokalizacji przeprawy.

Emanacją takiego stanu rzeczy była m.in. akcja zorganizowana przez Stowarzyszenie Porozumienie Obywateli w Toruniu²⁴. Chodzi tutaj o sondaż przeprowadzony pomiędzy 2 a 9 czerwca 2006 roku, w którym wzięło udział 2989 osób. Jego wyniki zostały następnie przekazane prezydentowi Micha-

²³ Region rozumiany jest tutaj jako obszar na poziomie 2 Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (*Nomenclature of Units for Territorial Statistics* – NUTS), gdzie w przypadku Polski odpowiada on województwom. Na temat systemu NUTS zob. *Regulation (EC) 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics (NUTS)*, [w:] OJ U L 154 of 21 June 2003, a także *Rozporządzenie Komisji (WE) 105/2007 z dnia 1 lutego 2007 zmieniające załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS)*, Dz. U. UE L 39 z dnia 10 lutego 2007 oraz *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) 176/2008 z dnia 20 lutego 2008 zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1059/2003 w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji jednostek terytorialnych do celów statystycznych (NUTS) w związku z przystąpieniem Republiki Bułgarii i Rumunii do Unii Europejskiej*, Dz. U. UE L 61 z dnia 5 marca 2008.

²⁴ Zob. <http://www.spo.org.pl/index.htm> [odczyt z dn. 21.07.2010].

łowi Zaleskiemu²⁵. Uprawnionym wydaje się wniosek, iż poza walorem poznawczym (co do woli społecznej), niniejsza inicjatywa była także wyrazem zainteresowania przedmiotową kwestią ze strony obywateli miasta. Innym przykładem aktywizacji społecznej może być rezolucja Zebrania Przedstawicieli Członków Młodzieżowej Spółdzielni Mieszkaniowej w Toruniu z czerwca 2006 roku. Można w niej przeczytać, iż „Delegaci reprezentujący ponad 18-tysięczną społeczność Torunia, zamieszkałą w zasobach MSM, z własnej inicjatywy podejmują rezolucję wspierającą starania władz Miasta Torunia o zrealizowanie drugiej przeprawy mostowej przez Wisłę. Uważamy, że inwestycja ta jest niezbędnym warunkiem dalszego harmonijnego rozwoju miasta, przyczyni się do jego ożywienia gospodarczego i turystycznego, a uchwała Rady (Miasta) podjęta w sprawie lokalizacji trasy mostowej na wysokości ulicy Wschodniej jest rozwiązaniem korzystnym dla mieszkańców”²⁶.

Ważnym wydarzeniem, które skutkowało wzmożeniem debaty było wpisanie wspomnianej inwestycji na listę rezerwową Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko²⁷. Fakt ten wywołał społeczne niezadowolenie, albowiem nie gwarantował realizacji projektu. Powstały zatem liczne inicjatywy oddolne (świata nauki, biznesu oraz obywatelskie) mające za cel zmianę powstałej sytuacji jako zagrażającej osiągnięciu korzyści ważnych dla całej miejscowej społeczności. Przykładem może być kampania „Walczymy o most dla Torunia”. W jej ramach 19 476 osób podpisało się pod apelem do premiera polskiego rządu w sprawie budowy nowego mostu. Akcja została przeprowadzona pomiędzy 31 marca a 23 kwietnia 2007 roku²⁸. Dodatkowo rzeczona kwestia była częstym punktem zainteresowania lokalnych mediów (tak np. program „Ostry dyżur: Inwestycja most dla Torunia” wyemitowany

²⁵ Wyniki sondażu wskazały na olbrzymią przewagę koncepcji budowy na wysokości ul. Wschodniej — 2871 osób (96,07 proc.). Zob. <http://www.spo.org.pl/most.htm> [odczyt z dn.21.07.2010].

²⁶ Zob. http://www.most.torun.pl/pliki/list_msm_3-06-2006.pdf [odczyt z dn. 21.07.2010].

²⁷ Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, w ogłoszonym indykatywnym wykazie indywidualnych projektów dużych Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko w ramach osi priorytetowej VI — Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T, umieściło budowę mostu drogowego w Toruniu wraz z drogami dojazdowymi na liście rezerwownej pod pozycją nr 165.

²⁸ W połowie maja 2007 roku kserokopie podpisów mieszkańców wraz z listem przewodnim zostały przekazane przez prezydenta Torunia Michała Zaleskiego ówczesnemu premierowi Jarosławowi Kaczyńskiemu oraz ministrowi transportu Jerzemu Polaczкови, http://www.most.torun.pl/index.php?site=1&m=page&pg_id=56 [odczyt z dn. 28.07.2010].

1 lutego 2008 roku na antenie miejscowej telewizji²⁹). Co jednak najważniejsze przedmiotowy problem był czynnikiem inicjującym spontaniczną debatę społeczną. Jej znaczącą częścią była ta, która miała miejsce na forum skyscrapercity.com (gdzie umieszczane były również internetowe wersje artykułów z prasy co do omawianego tematu)³⁰.

Powstała sytuacja społeczna oraz związane z nią działania, będące formą dialogu z miejscową administracją spowodowały ostatecznie skuteczną mediację lokalnych polityków na szczeblu władz centralnych. 2 lutego 2009 roku marszałek województwa kujawsko-pomorskiego Piotr Całbecki podał oficjalnie informację o wpisaniu budowy nowego mostu w Toruniu do podstawowego wykazu projektów (kluczowych) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko z przewidywaną kwotą dofinansowania 327 mln zł³¹.

Co także ważne, wspomniana inwestycja jest przedmiotem ciągłej obserwacji lokalnej społeczności. Uprawnionym będzie zatem wniosek, że kwestia drugiego mostu drogowego w Toruniu i jego dofinansowanie z funduszy strukturalnych stały się przyczynkiem dla wzmacniania świadomości oraz aktywności obywateli.

Rozwój SO oznacza również zmniejszanie wykluczenia społecznego, gdzie jednym z istotnych przyczynków tego zjawiska jest pogłębiające się bezrobocie i trudności ze znalezieniem zatrudnienia. Może chodzić tutaj o brak stosownego wykształcenia, umiejętności poszukiwania pracy, czy też środków na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej. Ważnym czynnikiem, mającym niwelować ten negatywny obraz jest działalność regionalnych urzędów pracy zasilanych środkami strukturalnymi. W województwie kujawsko-pomorskim można doszukać się wielu przykładów potwierdzających takie stwierdzenie.

I tak, Powiatowy Urząd Pracy w Bydgoszczy w dniu 30 kwietnia 2009 zakończył realizację projektu „Podniesienie standardu usług poradnictwa zawodowego i pośrednictwa pracy w PUP Bydgoszcz” w ramach Priorytetu VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” PO KL³². Celem wspomnianego środka było zwiększenie zdolności do zatrudnienia osób pozostających bez niego, a także podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz stworzenie wa-

²⁹ http://www.torun.pl/flv/tvtorun_1-02-2008.htm [odczyt z dn. 21.07.2010].

³⁰ <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=136232&page=5> [odczyt z dn. 22.07.2010].

³¹ http://www.most.torun.pl/index.php?lang=_pl&m=news&id=43 [odczyt z dn. 21.11.2009].

³² Poddziałanie 6.1.2. „Wsparcie powiatowych i wojewódzkich urzędów pracy w realizacji zadań na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w regionie”.

runków do rozwoju takiej postawy w największym mieście WK-P i w całym Powiecie Bydgoskim³³

Idąc dalej, zwrócić można uwagę także na projekt systemowy „Jesteśmy aktywni — działamy” w ramach Poddziałania 6.1.3. „Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych” PO KL realizowany przez Powiatowy Urząd Pracy dla Miasta Torunia. Wartość jego edycji z 2009 roku określono na 3 361 276,65 zł³⁴, a głównym celem było podniesienie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych zarejestrowanych w PUP dla Miasta Torunia oraz zmniejszenie bezrobocia wśród osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (w głównej mierze grup, które doświadczają największej trudności związanych z wejściem na tenże rynek). Przewidywana liczba uczestników ustalona została na poziomie 785 osób³⁵. Zaplanowane w projekcie wsparcie z kolei przewidywało:

- poradnictwo zawodowe;
- rozmowy doradcze;
- indywidualne plany działań (IPD);

³³ W jego ramach zrealizowano następujące działania: – przeprowadzono badania lokalnego rynku pracy w zakresie monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych; – zorganizowano seminaria z przedstawicielami władz oświatowych oraz innych instytucji zainteresowanych dostosowywaniem edukacji do potrzeb lokalnego rynku pracy; – zorganizowano cykl spotkań z uczniami szkół ponadgimnazjalnych z Bydgoszczy na temat sytuacji na lokalnym rynku pracy; – zorganizowano kampanię informacyjno-promocyjną na temat sytuacji na regionalnym rynku pracy; – zwiększono potencjał kadrowy urzędu pracy o 11 pośredników pracy oraz 5 doradców zawodowych; – kluczowi pracownicy urzędu pracy nabyli wyższe kwalifikacje z zakresu: pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego, usług EURES, rozwoju zawodowego oraz wdrażania projektów współfinansowanych z funduszy europejskich. Zob. <http://www.pup.bydgoszcz.pl/?cid=419> [odczyt z dn. 12.11.2009]. W ramach tego samego poddziałania realizowane były także projekty m.in. przez: Powiatowy Urząd Pracy w Toruniu [pod nazwą „Kompetentni na rynku pracy” i realizowany w dniach 1 stycznia 2009 do 30 kwietnia 2010]. Wartość projektu określono na 243200 zł, http://www.pup.torun.pl/dokumenty/090429_kompetentni.pdf [odczyt z dn. 12.11.2009], a także we Włocławku [pod nazwą „Doradzam – pośredniczę – pomagam” i realizowany w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2009], <http://www.pupwloclawek.samorzady.pl/?a=239> [odczyt z dn. 12.11.2009].

³⁴ Zob. <http://www.pup.torun.pl/dokumenty/zrealizowane.pdf> [odczyt z dn. 21.07.2010]. Początkowo przedmiotowa kwota ustalona została w wysokości 3365000 zł, jednakże ostatecznie po zrealizowaniu projektu okazało się, że była to kwota podana powyżej, http://www.pup.torun.pl/dokumenty/090429_aktywni.pdf [odczyt z dn. 12.11.2009].

³⁵ Przewidywana grupa docelowa to: osoby bezrobotne w wieku 15–24 lata; osoby bezrobotne powyżej 45 roku życia; osoby bezrobotne w wieku 50–64 lata; kobiety; osoby bez kwalifikacji zawodowych; osoby długotrwale bezrobotne; osoby niepełnosprawne.

- pośrednictwo pracy;
- 205 staży zawodowych;
- 530 szkoleń zawodowych (w tym 25 szkoleń indywidualnych);
- 50 wypłat jednorazowych środków na rozpoczęcie prowadzenia działalności gospodarczej poprzedzone szkoleniem z zakresu „ABC przedsiębiorczości”³⁶.

Ciekawy jest także projekt, realizowany przez PUP we Włocławku we współpracy z tamtejszym Sądem Rejonowym — I i II Zespołem Kuratorskiej Służby Sądowej Wykonującym Orzeczenia w Sprawach Karnych, pt. „Wolni i aktywni”³⁷. Głównym jego celem była poprawa dostępu do zatrudnienia osób opuszczających zakłady karne. Grupę docelową projektu stanowić miało 16 osób bezrobotnych, które opuściły wspomniane placówki w ramach warunkowego przedterminowego zwolnienia lub zakończenia kary pozbawienia wolności³⁸.

W kontekście aktywizacji zawodowej, a zwłaszcza w ramach rozwoju przedsiębiorczości, uzasadnionym wydaje się zwrócenie uwagi na działalność Toruńskiej Agencji Rozwoju Regionalnego (TARR). Jednostka ta z jednej strony sama jest elementem systemu wdrażania funduszy strukturalnych (jako Regionalna Instytucja Finansująca dla m.in. Działania 1.4.–4.1. „Wsparcie projektów celowych oraz wsparcie wdrożeń wyników prac B+R” oraz Działania 8.1. „Wspieranie działalności gospodarczej w dziedzinie gospodarki elektronicz-

³⁶ Zob. http://www.pup.torun.pl/dokumenty/090429_aktywni.pdf [odczyt z dn. 12.11.2009]. Także i w ramach tego poddziałania podobne projekty realizowane były przez inne Powiatowe Urzędy pracy. Tak np. w Bydgoszczy PUP realizował projekt systemowy „Uczymy się, pracujemy, zostajemy”. W trakcie trwania jego edycji z 2009 r. zaplanowano objąć: 715 osób w ramach staży, 250 osób w ramach szkoleń, 175 osób co do jednorazowych środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej (dotacje). Zaplanowana kwota, przeznaczona na realizację projektu to 6 383 800 zł. Zob. <http://www.pup.bydgoszcz.pl/?cid=589> [odczyt z dn. 20.07.2010]. Podobnie ma się sytuacja także we Włocławku. Tamtejszy PUP realizuje projekt systemowy „Po pierwsze — praca. Podczas jego edycji w 2008 roku wsparciem w ramach projektu objęto 2102 osoby, a na realizację działań wydano 8 260 310 zł, <http://www.pupwloclawek.samorzady.pl/?a=239> [odczyt z dn. 12.11.2009].

³⁷ Realizowany jest on w ramach Priorytetu VI, Działania 6.1., Poddziałania 6.1.1. „Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy” PO KL.

³⁸ Projekt był realizowany od 16 lutego do 14 sierpnia 2009 r. Głównymi działaniami zaplanowanymi w jego ramach były: – poradnictwo grupowe dla uczestników projektu tzw. warsztaty reintegracji zawodowej; – szkolenia przyuczające do zawodu lub podnoszące kwalifikacje; – indywidualne konsultacje z kuratorami i psychologiem; – spotkanie podsumowujące w formie konferencji. Zob. <http://www.pupwloclawek.samorzady.pl/?a=239> [odczyt z dn. 12.11.2009].

nej” Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka³⁹). Poza tym jednakże Agencja sama jest projektodawcą, gdzie beneficjentami mogą być lokalni przedsiębiorcy⁴⁰, a także organizuje liczne konferencje i szkolenia z zakresu prowadzenia działalności gospodarczej, czy łączenia świata nauki i biznesu⁴¹.

Nie mogącym pozostać bez zaznaczenia jest jednakże fakt, iż niezwykle ważnym ogniwem *civil society* są organizacje pozarządowe (*non-governmental organizations* — NGOs). Zgodnie z art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 (regulującej kwestie działalności pożytku publicznego i wolontariatu)⁴² wspomnianymi podmiotami są osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu ustawy o finansach publicznych i niedziałające w celu osiągnięcia zysku — w tym fundacje i stowarzyszenia. Dodać należy, że rzeczona ustawa przyjmuje szeroką definicję NGO, albowiem poza stowarzyszeniami i fundacjami do tak zdefiniowanego trzeciego sektora⁴³ należą też inne podmioty takie, jak związki zawodowe, organizacje samorządu gospodarczego, czy zawodowego⁴⁴.

Podmioty te, prowadząc działalność społecznie użyteczną poprzez udział w zarządzaniu pewnym wycinkiem sfery zadań publicznych, są emanacją ak-

³⁹ Zob. http://www.tarr.org.pl/regionalna_instytucja_finansujaca/ [odczyt z dn. 10.07.2010].

⁴⁰ Tak np. projekt — „Zostań swoim szefem” współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, w ramach Działania 6.2. „Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia” Priorytetu VI PO KL „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W ramach projektu oferowane było wsparcie (szkoleniowe, know-how oraz finansowe) dla spełniających warunki osób fizycznych, chcących rozpocząć działalność gospodarczą. Zob. http://www.tarr.org.pl/zostan_swoim_szefem/informacje.php [odczyt z dn. 12.07.2010].

⁴¹ Lista prowadzonych szkoleń przez TARR znajduje się na stronie internetowej: http://www.tarr.org.pl/projekty_szkoleniowe/ [odczyt z dn. 12.07.2010].

⁴² Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz. U. nr 96 poz. 873 z dnia 29 maja 2003, z późniejszymi zmianami (jeśli chodzi o przedmiotową definicję znacząca była tutaj zmiana wprowadzona przez Ustawę z dnia 22 stycznia 2010 o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. nr 28 poz. 146 z dnia 25 lutego 2010, zwanej dalej ustawą o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

⁴³ Pierwszy sektor to administracja publiczna, określana też niekiedy jako sektor państwowy. Drugi sektor to sfera biznesu, czyli wszelkie instytucje i organizacje, których działalność jest nastawiona na zysk, nazywany też sektorem prywatnym. Trzeci sektor to ogół prywatnych organizacji, działających społecznie i nie dla zysku, czyli organizacje pozarządowe (organizacje non-profit). Zob. *SWRSO 09-15*, s. 4.

⁴⁴ Zob. art. 3 ust. 4 Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

tywizacji obywatelskiej. Fundusze strukturalne stanowią natomiast element wspierania ich rozwoju np. Działanie 5.4. „Rozwój potencjału trzeciego sektora” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Zgodnie z danymi serwisu poświęconego badaniom społeczeństwa obywatelskiego (civicpedia) 1 września 2009 roku w rejestrze REGON45 zarejestrowanych było 64 500 stowarzyszeń oraz 10 100 fundacji⁴⁶. Z omawianego punktu widzenia, ważniejszą informacją jest jednakże ta, iż województwo kujawsko-pomorskie zajmuje jedno z ostatnich miejsc, jeśli chodzi o liczbę wspomnianych NGO na 10 tys. mieszkańców — jedynie 15⁴⁷, podczas gdy województwo mazowieckie posiada współczynnik — 22, pomorskie — 20, a warmińsko-mazurskie — 19⁴⁸.

W świetle powyższych danych z zadowoleniem należy przyjąć, że ko-

⁴⁵ Dla rzetelności prowadzonej analizy, w tym miejscu należałoby zaznaczyć, iż podstawą do określenia liczby organizacji pozarządowych w Polsce są zasoby krajowego rejestru urzędowego podmiotów gospodarki narodowej REGON Głównego Urzędu Statystycznego, ale także Krajowego Rejestru Sądowego. W odniesieniu do informacji na temat podmiotów trzeciego sektora warto zauważyć, że rejestry te są autonomiczne, charakteryzują się brakiem komplementarności oraz brakiem możliwości komparatywnego zestawienia danych dotyczących zarejestrowanych podmiotów. Taki stan rzeczy jest spowodowany odmienną nomenklaturą form prawnych podlegających wpisowi do każdego z rejestrów, wynikająca z tego klasyfikacją podmiotów sektora pozarządowego, jak również różnicą w zastosowaniu systemów informatycznych rejestrujących informacje. Zob. *SWRSO 09-15*, s. 15. [Dokładne wyliczenie rodzajów podmiotów trzeciego sektora branych pod uwagę przez (i tym samym zapisanych) w katalogu REGON oraz KRS znajduje się w *SWRSO 09-15*, s. 15–17].

⁴⁶ Co jednak wymagające zasygnalizowania, jeśliby podjąć próbę oszacowania rozmiarów całego sektora pozarządowego, do wzmiankowanej liczby należałoby dodać: 16 000 Ochotniczych Straży Pożarnych, ok. 4000 organizacji społecznych (komitety rodzicielskie, koła łowieckie), 19 500 związków zawodowych, 15 500 jednostek kościoła katolickiego i innych kościołów, 5600 organizacji samorządu gospodarczego i zawodowego oraz mniej liczne grupy związków pracodawców i partii politycznych, co dałoby łączną, co dałoby zbiorczą liczbę ok. 130 000 podmiotów. Zob. <http://civicpedia.ngo.pl/x/328111#> [odczyt z dn. 21.07.2010].

⁴⁷ Najniższy współczynnik posiada województwo świętokrzyskie — 13, a następnie śląskie oraz opolskie — 14.

⁴⁸ Zob. <http://civicpedia.ngo.pl/x/328111#> [odczyt z dn. 21.07.2010]. Wskazać należałoby także, iż dokładne wyliczenie na stan z 2007 roku znajduje się w Strategii Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009–2015. Uwzględnia ono dane zarówno z rejestru REGON, jak i KRS i dotyczy szeroko pojętej definicji NGO. Zgodnie z tymi danymi w województwie kujawsko-pomorskim (według danych REGON) liczba podmiotów trzeciego sektora wynosi 6797 a w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców — 32,91, podczas kiedy w woj. mazowieckim (odpowiednio) — 19 123 oraz 36,89. Natomiast według KRS w woj. kujawsko-pomorskim liczba podmiotów trzeciego sektora wynosi 3920, a w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców — 18,98, podczas kiedy w woj. mazowieckim (odpowiednio) — 11277 oraz 21,75. Zob. *SWRSO 09-15*, s. 18.

nieczność rozwoju i wzmocnienia pozycji NGO dostrzegają władze województwa. Zapisy świadczące o takim stanie rzeczy odnaleźć można w programie współpracy województwa kujawsko-pomorskiego z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2009 rok⁴⁹.

W przedmiotowym dokumencie można odczytać, iż do zadań publicznych województwa, realizowanych w 2009 roku przy współudziale organizacji pozarządowych, należą m.in. działania wspierające rozwój społeczeństwa obywatelskiego, mające na celu wzmocnienie potencjału organizacji pozarządowych, podnoszenie standardów ich pracy oraz umacnianie pozytywnego wizerunku trzeciego sektora w społecznościach lokalnych. Realizowane mają być one w szczególności poprzez:

- ogłoszenie konkursu pn. „Działalność wspomagająca rozwój organizacji pozarządowych”;
- ogłoszenie drugiej edycji konkursu „Rodzynki z pozarządówki”;
- bieżące konsultacje i doradztwo, umożliwiające uzyskanie informacji przez przedstawicieli organizacji pozarządowych lub liderów lokalnych;
- doradztwo z zakresu prawa, rachunkowości i innych ważnych dla sektora pozarządowego dziedzin prowadzone przez ekspertów z tych dziedzin;
- prowadzenie tematycznej podstrony serwisu internetowego Urzędu Marszałkowskiego skierowanej do organizacji pozarządowych www.kujawsko-pomorskie.pl — zakładka „organizacje pozarządowe”;
- organizację szkoleń z zakresu współpracy samorządu z organizacjami pozarządowymi mające na celu upowszechnianie partnerskiego modelu realizacji zadań;
- aktualizację bazy organizacji pozarządowych województwa kujawsko-pomorskiego;
- prace nad strategią współpracy samorządu województwa kujawsko-pomorskiego z organizacjami pozarządowymi na lata 2010–2015;
- prace zmierzające do zacieśnienia współpracy pomiędzy pracowni-

⁴⁹ Załącznik do uchwały nr XXIX/584/08 Sejmiku województwa kujawsko-pomorskiego z dnia 22 grudnia 2008 roku — Program współpracy województwa kujawsko-pomorskiego z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na 2009 rok, <http://www.kujawsko-pomorskie.pl/files/sejmik/uchwaly/2008/US-3-08-584-z1.pdf> [odczyt z dn. 10.03.2010], zwanego dalej programem współpracy WK-P z NGO na 2009 rok.

kami wszystkich szczebli samorządu województwa kujawsko-pomorskiego, odpowiedzialnymi za współpracę z organizacjami pozarządowymi⁵⁰.

Zaznaczyć należy także, że samorząd województwa uczestniczy we wdrażaniu programów operacyjnych związanych ze środkami strukturalnymi⁵¹, które mogą przyczyniać się do budowy SO⁵². Co jednak wydaje się być równie ważne — z omawianej perspektywy — władze regionu zobowiązują się do powzięcia i promowania różnego rodzaju form współpracy, mających na celu upowszechnianie wiedzy z zakresu pozyskiwania środków unijnych, a w szczególności:

- bieżące konsultacje i doradztwo specjalistyczne, umożliwiające uzyskanie informacji przez przedstawicieli organizacji pozarządowych na temat konkursów w ramach PO KL;
- organizacja konferencji, szkoleń, spotkań informacyjnych;
- przygotowywanie i dystrybucja publikacji informacyjnych;
- współpraca z Regionalnymi Ośrodkami Europejskiego Funduszu Społecznego w Bydgoszczy i Toruniu;
- uczestnictwo przedstawicieli sektora pozarządowego w Komitecie Monitorującym RPO i Podkomitecie Monitorującym PO KL;
- prowadzenie internetowego serwisu informacyjnego www.fundusze.kujawskopomorskie.pl⁵³.

Organizacje pozarządowe mogą oczywiście także same być wnioskodawcami, którzy następnie realizują projekty zmierzające do budowy społeczeństwa obywatelskiego (np. poprzez wspieranie integracji społecznej różnych grup zagrożonych izolacją osób starszych, niepełnosprawnych, byłych skazanych itp.). Przykładem może być tutaj działalność Stowarzyszenia Kujawsko-Pomorski Ośrodek Wspierania Inicjatyw Pozarządowych „TŁOK”. Realizuje ono swoje cele m.in. poprzez:

- udzielanie wsparcia informacyjnego, szkoleniowego, konsultacyjnego, technicznego oraz lokalowego organizacjom pozarządowym i inicjatywom obywatelskim;
- organizację spotkań liderów i członków organizacji pozarządowych

⁵⁰ Program współpracy WK-P z NGO na 2009 rok, s. 6.

⁵¹ Doprecyzowując chodzi tutaj o Regionalny Program Operacyjny na lata 2007–2013 oraz Regionalny komponent Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013.

⁵² Chodzi tutaj m.in. o powoływany już wcześniej Priorytet VI „Rynek pracy otwarty dla wszystkich” oraz Priorytet VII „Promocja integracji społecznej” PO KL.

⁵³ Program współpracy WK-P z NGO na 2009 rok, s. 9.

w celu budowy lepszej i głębszej współpracy wewnątrz sektora organizacji pozarządowych oraz współpracy z sektorami samorządowym i biznesu;

- przygotowanie analiz i prowadzenie monitoringu dotyczących potrzeb oraz sytuacji środowiska organizacji pozarządowych;
- organizowanie i prowadzenie szkoleń, wizyt studyjnych, staży krajowych i zagranicznych podnoszących kwalifikacje przedstawicieli organizacji pozarządowych, instytucji publicznych, i inicjatyw społecznych;
- tworzenie płaszczyzny współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi w Polsce i pozostałych krajach Unii Europejskiej oraz organizacjami z innych krajów⁵⁴.

Wiele z powyższych założeń wdrażanych jest przy wykorzystywaniu funduszy strukturalnych, tak m.in.: projekty: zmierzające do bezpośredniej aktywizacji osób, czy też z zakresu ekonomii społecznej⁵⁵.

Organizacje pozarządowe mogą także brać udział we wdrażaniu określonych działań — stając się elementem systemu instytucjonalnego odpowiedzialnego za absorpcję i przekazywanie pieniędzy z funduszy do ostatecznych odbiorców. Tu przykładem może być Fundacja na rzecz Nauki Polskiej⁵⁶,

⁵⁴ Zob. § 6 statutu stowarzyszenia „TŁOK”, http://www.tlok.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=32&Itemid=18 [odczyt z dn. 12.07.2010].

⁵⁵ Tak np. projekt „Aktywna Kobieta w Gminie”, który realizowany był w okresie od 1 września 2009 do 28 lutego 2010 r. na terenie gminy Golub-Dobrzyń. Uczestniczki tworzyły „tandemy sąsiadek” — pary aktywnych kobiet mieszkających na terenie tego samego sołectwa. 13 Pań wspólnie uczestniczy w 4 szesnastogodzinnych szkoleniach, zdobywając wiedzę i umiejętności z zakresu: – animacji lokalnej; – budowania partnerstw lokalnych; – tworzenia projektów i pozyskiwania funduszy; – zakładania i funkcjonowania stowarzyszeń i fundacji. Projekt finansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Działanie 9.5. „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich. Człowiek najlepsza inwestycja”. Z kolei przykładem działalności mającej na celu propagowanie i szerzenie postaw z zakresu ekonomii społecznej może być seminarium pn. „Rola ekonomii społecznej w rozwoju aktywnej integracji — Dobre Praktyki”, o którym mowa będzie jeszcze w dalszej części analizy. Zob. http://www.tlok.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=21&Itemid=41 [odczyt z dn. 12.07.2010].

⁵⁶ Fundacja istnieje od 1991 r. i jest niezależną, samofinansującą się instytucją pozarządową typu *non profit*, która realizuje misję wspierania nauki. Jej statutowe cele to: – wspieranie wybitnych naukowców i zespołów badawczych; – działanie na rzecz transferu osiągnięć naukowych do praktyki gospodarczej; – wspomaganie różnych inicjatyw inwestycyjnych służących nauce w Polsce. Są one realizowane poprzez: – przyznawanie indywidualnych nagród i stypendiów dla naukowców; – przyznawanie subwencji na modernizację warsztatów naukowych i ochronę zbiorów naukowych; – przyznawa-

która zajmuje się organizowaniem i rozstrzygnięciem konkursów w ramach Działania 1.2. „Wzmocnienie potencjału kadrowego nauki” Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Efekty jej działalności dotyczą także regionu kujawsko-pomorskiego.

Uprawnionym wydaje się być konstatacja, że udział NGO's w wykorzystywaniu środków unijnych sprawia, że stanowią one ważny i wszechstronnie użyteczny czynnik w zakresie aktywizacji obywatelskiej. Organizacje pozarządowe są istotnym katalizatorem pomiędzy potencjałem finansowym, pochodzącym z funduszy strukturalnych a potencjałem do działania zawartym w społeczeństwie. Dodać należy także, iż wykorzystywanie funduszy strukturalnych tworzy podstawy dla rozwoju przedsiębiorczości społecznej (PSP), gdzie celem przedsiębiorcy w pierwszej kolejności nie jest zysk finansowy, ale aktywizacja i zabezpieczenie przed wykluczeniem społecznym osób będących w trudnej sytuacji życiowej⁵⁷. Egzemplifikacją działań tego rodzaju może być zorganizowanie seminarium pn. „Rola ekonomii społecznej w rozwoju aktywnej integracji – Dobre Praktyki”. Przygotowało je wspomniane już powyżej Stowarzyszenie „TŁOK” na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej, a odbyło się ono w dniu 8 grudnia 2009 roku w Szkole Leśnej na Barbarce. Wzięło w nim udział 66 reprezentantów ośrodków pomocy społecznej i organizacji pozarządowych. Było ono okazją do zapoznania się z ekonomią społeczną (ES) w Europie i w Polsce na przykładzie rozwiązań Fundacji i Stowarzyszenia „Być Razem” z Cieszyna, Przedsiębiorstwa Społecznego „Garncarska Wioska”, Spółdzielni Socjalnej „Od Nowa” z Chełmna. W ramach seminarium zostały omówione instrumenty finansowania ES⁵⁸.

Możliwość realizacji założeń PSP można dostrzec np. w ustanowieniu działania 7.2. „Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekono-

nie subwencji na wdrażanie osiągnięć naukowych do praktyki gospodarczej; – inne formy wspierania ważnych przedsięwzięć służących nauce (jak np.: programy wydawnicze, konferencje). Zob. http://www.fnp.org.pl/o_fundacji/misja_i_zasady_dzialania [odczyt z dn. 23.11.2009].

⁵⁷ Zob. L. Martin, S. Osberg, *Social Entrepreneurship: The Case for Definition*, Stanford Social Innovation Review 2007, Spring, s. 29–39. Tu s. 34–35.

⁵⁸ Po seminarium odbyły się warsztaty rękodzielnicze, m.in. celem zapoznania z ofertą podmiotu es. Seminarium zrealizowano w ramach projektu systemowego Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu pn. „Akademia pomocy i integracji społecznej – wsparcie kadr” Priorytet VII PO KL, Działanie 7.1., Poddziałanie 7.1.3. „Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej” przy współpracy z Kujawsko-Pomorskim Ośrodkiem Wsparcia Inicjatyw Pozarządowych „TŁOK”. Zob. http://www.tlok.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=21&Itemid=41 [odczyt z dn. 21.07.2010].

mii społecznej” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Istnieje tutaj możliwość wspierania projektów różnego rodzaju. Mogą one dotyczyć chociażby zakładania firm zatrudniających np. niepełnosprawnych, byłych więźniów, długotrwale bezrobotnych czy osoby starsze. Dodatkowo, pomoc finansowa kierowana może być na organizację kursów i szkoleń promujących samą przedsiębiorczość społeczną, zachęcając tym samym do jej podejmowania. Tak np. Regionalne Centrum Ekonomii Społecznej, które jest projektem partnerskim dwóch organizacji pozarządowych — Pomorskiej Fundacji Rozwoju, Kultury i Sztuki oraz Wąbrzeskiego Stowarzyszenia Pomocy Dzieciom Specjalnej Troski. Działa ono na obszarze 11 powiatów województwa kujawsko-pomorskiego (aleksandrowskiego, brodnickiego, chełmińskiego, golubskodobrzyńskiego, grudziądzkiego, lipnowskiego, radziejowskiego, rypińskiego, toruńskiego, wąbrzeskiego, włocławskiego) i trzech jego dużych miast — Grudziądz, Torunia i Włocławka (powiatów grodzkich)⁵⁹.

Uwagi końcowe

Proces recepcji funduszy strukturalnych przyczynia się do zagospodarowywania przestrzeni publicznej przez aktywizujących się obywateli, podejmujących różnego rodzaju działania na rzecz określonego, wspólnego dobra. Zmienia się w związku z tym schemat pojmowania pozycji jednostek w ramach całego polskiego systemu politycznego. Z kategorii petentów przekształcamy się w animatorów bieżących wydarzeń gospodarczych i społecznych, a niekiedy także politycznych. Wszystkie opisane powyżej efekty, co także znaczące wpisują się w założenia Strategii Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009–2015.

Zjawisko to widoczne jest również w ramach funkcjonowania regionu kujawsko-pomorskiego. Dotychczasowe doświadczenia pokazują, że proces absorpcji funduszy strukturalnych może pobudzać do działania uczestników życia społecznego, a nawet wywoływać debaty publiczne na temat rozwoju lokalnych wspólnot. Dzięki temu właśnie, miejscowi obywatele mają szansę stać się partnerem w procesie podejmowania decyzji dla władz różnego szczebla, przy jednoczesnym wzroście stopnia świadomości swoich praw,

⁵⁹ Zob. http://www.rces.torun.pl/page3-O_Centrum, [odczyt z dn. 21.07.2010]. Projekt „Regionalne Centrum Ekonomii Społecznej” jest finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Poddziałania 7.2.2. „Wsparcie ekonomii społecznej” Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

a także własnej zdolności do wywierania wpływu na otoczenie. Wszystkie te czynniki wpływają na rozwój społeczeństwa obywatelskiego. ♦

Reception of structural funds in Poland as an impulse creating the right attitudes of civil society

Civil society is characterized by activeness and ability to self organize. It is also capable of setting and reaching designated issues without impulses from the state authority. System of receiving of the money from structural funds, on the different levels, creates frameworks to put such attitudes to use. The key concepts here are the planning stage of sharing of the amount granted from the union budget, all taking place within social consultation [partnership rule], and the process of utilising of funds itself. It is not uncommon that projects are carried out by different kinds of foundations or social groups which are set up as a result of the rank-and-file initiative relevant for the very purpose. Analysis on the basis of experiences from the kujawsko-pomorski region confirms that conclusions.

